

למה יהיו מעשי ידך לחנם, שהרי לא יוכל לסבל את דינך? אמר לה הקדוש ברוך הוא: הנה תקנתי תשובה טרם שבראתי את העולם. אמר הקדוש ברוך הוא לעולם בשעה שעשה אותו וברא את האדם, אמר לו: עולם, עולם, אתה וחקותיך לא יתקיימו אלא על התורה.

וכשום כך בראתי כך את האדם, כדי שיתעסק בה, ואם לא - הריני מחזירך לתהו ובהו, והכל בשביל האדם קים. זהו שכתוב (ישעיה מ"ה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי. והתורה עומדת ומכריזה לפני בני אדם כדי שיתעסקו וישתדלו בה, ואין מי שירכין אוננו.

בא ראה, כל מי שמשתדל בתורה, מקים העולם ומקיים כל מעשה ומעשה על תקונו פראוי, ואין לה כל איבר ואיבר באדם שאין כנגדו בריה בעולם. שהרי כמו שאדם נחלק לאיברים, וכלם עומדים דרגות על דרגות מתקנים אלו על אלו וכלם גוף אחד - כך גם העולם, כל אותם בריות כלם איברים איברים ועומדים אלו על אלו, וכאשר כלם מתקנים - הנה גוף [אחד] ממש.

והכר כמו שהתורה שהרי כל התורה איברים ופרקים ועומדים אלו על אלו, וכשכלם נתקנים - נעשים גוף אחד. כיון שדוד הסתפל במעשה הזה, פתח ואמר, (תהלים ק"ד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינה.

בתורה כל הסודות עליונים חתומים שלא יכולים להשיג. בתורה כל אותם דברים עליונים שהתגלו ולא התגלו. בתורה הם כל הדברים שלמעלה ולמטה.

בר נש יתברי, ולבתר יחטי ואנת תידון ליה, אמאי יהון עובדי ידך למגנא, דהא לא ייכול למסבל דינך. אמר ליה קדשא ברוך הוא, הא אתקינת תשובה עד לא בראתי עלמא, אמר קדשא ברוך הוא לעלמא בשעתא דעבד ליה וברא לאדם, אמר ליה, עלמא עלמא, אנת ונימוסף לא קיימין אלא על אורייתא.

ובגין כך בראתי ליה לאדם כך, בגין דיתעסק בה. ואי לאו, הא אנא אהדר לה לתהו ובהו וכלא בגיניה דאדם קיימא, הדא הוא דכתיב, (ישעיה מ"ה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי. ואורייתא קיימא ומכריזה קמייהו דבני נשא, בגין דיתעסקו וישתדלו בה ולית מאן דירכין אודניה.

תא חזי, כל מאן דאשתדל באורייתא איהו קיים עלמא, וקיים כל עובדא ועובדא על תקוניה פדקא יאות, ולית לה כל שייפא ושייפא דקיימא ביה כבר נש, דלא הוי לקבליה בריה בעלמא. דהא כמה דבר נש איהו מתפליג שייפין, וכלהו קיימין דרגין על דרגין מתתקנין אלין על אלין וכלהו חד גופא, הכי נמי עלמא, כל אינון בריין פלהו שייפין שייפין, וקיימין אלין על אלין, וכד מתתקנן פלהו, הא (ח"ד) גופא ממש.

ובלא כגוונא דאורייתא, דהא אורייתא פלא שייפין ופרקין, וקיימין אלין על אלין, וכד מתתקנן פלהו, אתעבידו חד גופא. כיון דאסתפל דוד בעובדא דא, פתח ואמר, (תהלים ק"ד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינה.

באורייתא אינון כל רזין עלאין חתימין דלא יכלין לאתדבקא, באורייתא כל אינון מלין עלאין, דאתגליין ולא אתגליין,

בְּאוֹרֵייתָא אֵינוֹן כָּל מְלִין דְּלַעֲיֵלָא וְלִתְתָא, כָּל מְלִין דְּעֵלְמָא דִּין, וְכָל מְלִין דְּעֵלְמָא דְאַתִּי בְּאוֹרֵייתָא אֵינוֹן, וְלִית (ד קלה ע"א) מֵאן דִּישְׁגַח וַיִּדַע לֹון, וּבְגִין כֶּף כְּתִיב, (תהלים קו) מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת יְיָ יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהֵלְתּוֹ.

כָּל הַדְּבָרִים שֶׁל הָעוֹלָם הֵנָּה וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא הֵם בְּתוֹרָה, וְאֵין מִי שֶׁמְשַׁגֵּחַ וּמְפִיר אוֹתָם. וּמִשּׁוֹם כֶּף כְּתוּב (תהלים קו) מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת ה' יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהֵלְתּוֹ.

בא ראה, בא שלמה ובקש לעמד על דברי התורה ועל דקדוקי התורה ולא יכל. אמר, אמרתי אֲחַפְּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמְּנִי. דוֹד אָמַר, (תהלים קיט) גַּל עֵינַי וְאֲבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ.

בא ראה, כתוב בשלמה (מלכים א-ה) וַיְדַבֵּר שְׁלֹשָׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמֹשֶׁה וְאֶלֶף. וְהָרִי בְּאוֹרֵהוּ שֶׁחֲמֹשֶׁה וְאֶלֶף טַעֲמִים הָיוּ בְּכָל מִשָּׁל וּמִשָּׁל שֶׁהָיָה אוֹמֵר. וּמָה שְׁלֹמֹה, שֶׁהוּא בֶּשֶׁר וְדָם, כֶּף הָיוּ בְּדַבְּרָיו - דְּבָרֵי הַתּוֹרָה שֶׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁבְּכָל דָּבָר וְדָבָר יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִשָּׁלִים, כַּמָּה שִׁירִים, כַּמָּה תִּשְׁבָּחוֹת, כַּמָּה חֻקִּמוֹת, סוּדוֹת עֲלִיוֹנִים, כַּמָּה חֻקִּמוֹת, וְעַל כֵּן כְּתוּב מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת ה'.

בא ראה מה כתוב למעלה, ואלה תולדות ישמעאל. שהם שנים עשר נשיאים. אחר כף אמר ואלה תולדות יצחק. התעלה על דעתך שכתוב בו בישמעאל שהוליד שנים עשר נשיאים ויצחק הוליד שני בנים, שזה התעלה וזה לא התעלה? על כן כתוב מי ימלל גבורות ה'. זה יצחק. ויצחק הוציא את יעקב, שהוא היה לבדו יותר מכלם, שהוליד שנים עשר שבטים, הקיום של מעלה ומטה. אבל יצחק למעלה בקדשה עליונה, (וישמעאל) ועשו למטה, ועל כן כתוב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. זה יעקב. כשנדבק השמש בלבנה,

תא חזי אתא שלמה ובעא למיקם על מלוי דאורייתא, ועל דקדוקי אורייתא, ולא יכיל, אמר (קהלת ז) אמרתי אֲחַפְּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמְּנִי. דוֹד אָמַר, (תהלים קיט) גַּל עֵינַי וְאֲבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ.

תא חזי, כתיב בשלמה (מלכים א ה) וַיְדַבֵּר שְׁלֹשָׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמֹשֶׁה וְאֶלֶף. וְהָא אוֹקְמוּהָ. דְּחֲמֹשֶׁה וְאֶלֶף טַעֲמִים הָיוּ בְּכָל מִשָּׁל וּמִשָּׁל דְּהָוָה אָמַר. וּמָה שְׁלֹמֹה דְּאִיהוּ בֶּשֶׁר וְדָם כֶּף הָיוּ בְּמִלּוֹי, מְלִין דְּאוֹרֵייתָא דְקָאֵמַר קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, דְּבְכָל מְלָה וּמְלָה אֵית בָּהּ כַּמָּה מִשָּׁלִים, כַּמָּה שִׁירִין, כַּמָּה תִּשְׁבָּחוֹן, כַּמָּה רְזִין עֲלֵאִין, כַּמָּה חֻקִּמָּאן וְעַל דָּא כְּתִיב מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת יְיָ.

תא חזי, מה כתוב לעילא, (בראשית כה) ואלה תולדות ישמעאל, דאינון תריסר נשיאין, לבתר אמר ואלה תולדות יצחק, סלקא דעתך דכיון דכתיב ביה בישמעאל דאוליד תריסר נשיאין, ויצחק אוליד תרין בנים, דדא אסתלק ודא לא אסתלק. על דא כתיב מי ימלל גבורות יי, דא יצחק, ויצחק אפיק ליה ליעקב דהוה איהו בלחודוי גתיר מפלהו, דאוליד תריסר שבטין, קיומא דלעילא ותתא. אבל יצחק לעילא בקדושה עלאה (ס"א ושמעאל) ועשו לתתא, ועל דא כתיב, מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת יְיָ יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהֵלְתּוֹ, דא יעקב כד אתדבק שמשא